

משנה א

מִשָּׁה קִבַּל תּוֹרָה מִסִּינַי,
וּמִסָּרָה לִיהוֹשֻׁעַ, וִיהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים,
וְזִקְנִים לְנָבִיאִים,
וְנָבִיאִים מִסָּרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוּלָּה.
הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים:
הָיוּ מְתוּנִים בַּדִּין,
וְהִעֲמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה,
וַעֲשׂוּ סִיג לַתּוֹרָה.

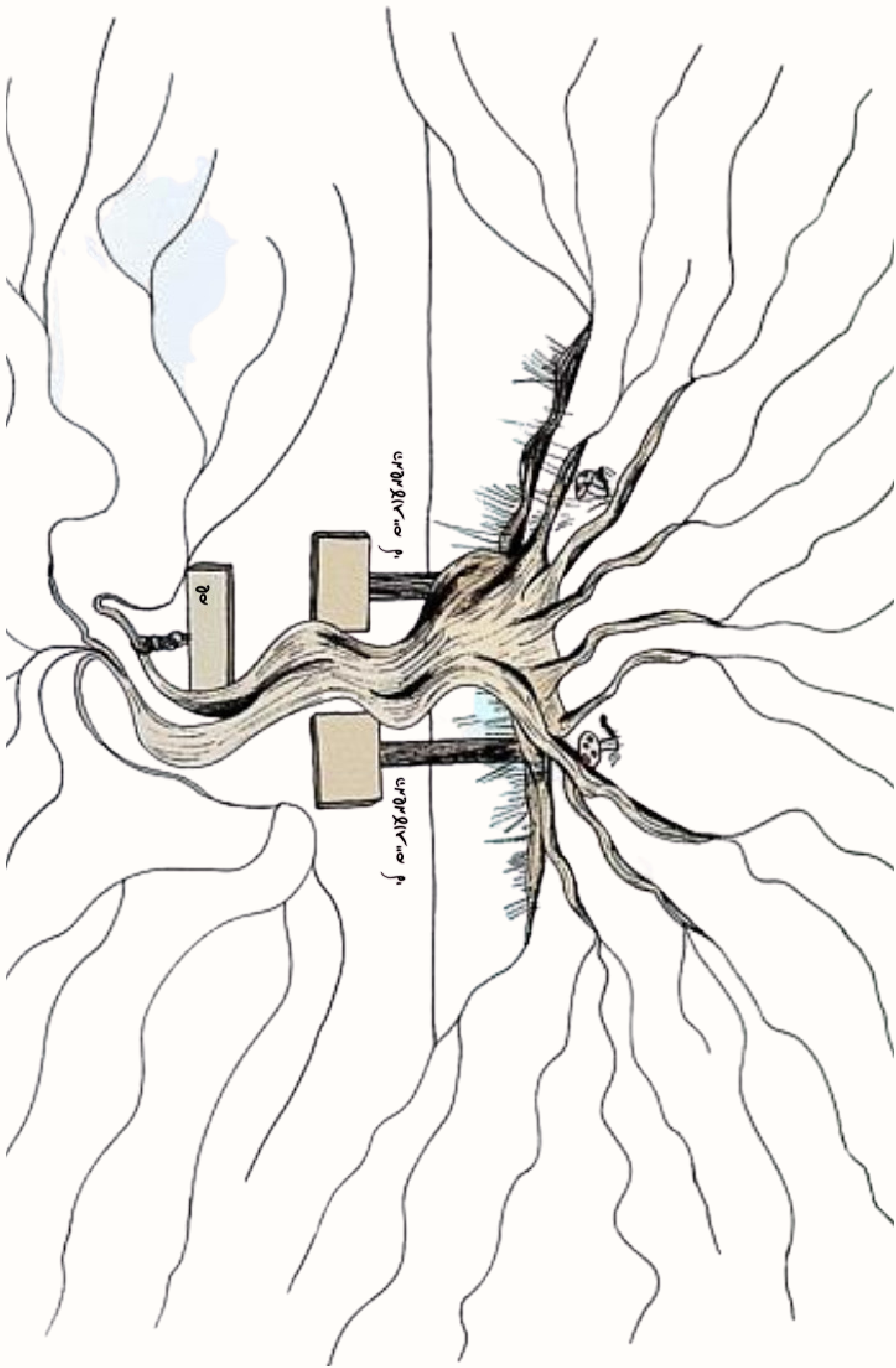
מסכת אבות

- מה ה'תורה מסיני' שקיבלת?
- מי הדמות המשמעותית שמסרה לך?
- האם היא נוסרת ממך הלאה?
- לאי?

א

אֵלֶּיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

אֵלֶּיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

כוחה של שרשרת המסירה

"באותה תקופה הבחינה שרה דיוק, אשתנו, פסיכולוגית שעובדת עם ילדים עם קשיי למידה, בתופעה מעניינת בקרב תלמידיה. אלו שידעו רבות על משפחותיהם נטו להתמודד טוב יותר עם אתגרים. ההבחנה עוררה את סקרנותו של ד"ר דיוק ויחד עם עמיתו, רובין פיבוש, החל לבחון את ההיפוטזה באמצעות אמת מידה שפיתחו - סקאלת "האם אתה יודעת?". היא הציבה בפני ילדים 20 שאלות, כגון: האם אתה יודעת היכן גילו סביר? האם אתה יודעת באיזה תיכון למדו הוריק? האם אתה יודעת היכן נפגשו הוריק? האם אתה יודעת על מחלה או אסון שהתרחשו במשפחה? האם אתה מכירה את סיפור לידתך?

בקיץ של 2001 הציגו ד"ר דיוק וד"ר פיבוש את השאלות בפני ילדיהן של 50 משפחות והקליטו כמה מהשיחות שניהלו בני המשפחות סביב שולחן ארוחת הערב. הם השוו את תוצאות הילדים להישגיהם בשלל מבדקים פסיכולוגיים והגיעו למסקנה הבאה: ככל שהילדים ידעו יותר על ההיסטוריה של משפחותיהם, כך גברו ביטחונם העצמי והתחושה שהם שולטים על חייהם ושמשפחותיהם מתפקדות באופן מוצלח. התברר שסקאלת "האם אתה יודעת?" היא האינדיקטור הטוב ביותר לבריאותם הרגשית ולאוושרם של ילדים. "נדהמנו לחלוטין מהתוצאות", אומר דיוק.

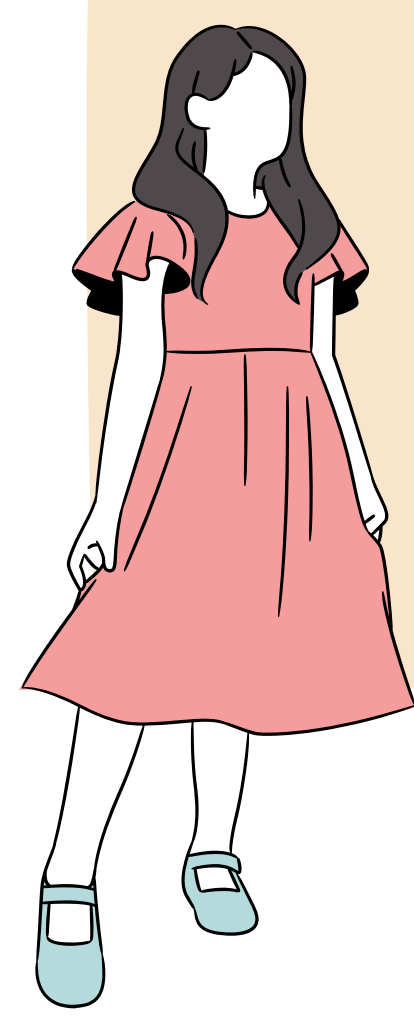
מתוך: מה הקשר בין בית הספר של סבתא לביטחון העצמי של הילד? / ברוס פיילר, ניו יורק טיימס (פורסם בהארץ)

שבירת שרשרת מסירה:

- הגירה: איבוד שפה, ערעור סמכות הורית
- מצב כלכלי משברי: שיכול לקרות גם כתוצאה מהגירה אבל לא בהכרח. אין פניות במשפחה להעביר את מה שקבלו מהוריהם בשם הצורך לפרנס ולדאוג לביטחון בסיסי.
- משבר משפחתי: גירושים קשים, טרגדיה, סכסוך משפחתי או כל דבר אחר שמייצר חוסר פניות של ההורים והמשפחה בתהליך המסירה.
- מערכת החינוך שלא תמיד ניתנת ביטוי לזהויות התלמידים והוריהם.
- שינויים בין דוריים: שפה ופרדיגמות חברתיות שמתענות - מהפכת המידע, טכנולוגיה, רשת, קהילה.
- בחירה מודעת: מה קבלתי ומה הייתי רוצה להוסיף כי אני לא קבלתי או שיש 'רתיעה' ממה שמסרו ההורים ורצון למסור אחרת לילדים...
- מוביליות חברתית-אתנית אינסטרומנטלית: המאמדת על מסלול חיים שבו האתניות "מוזנחת הצידה" לטובת התקדמות מעמדית.

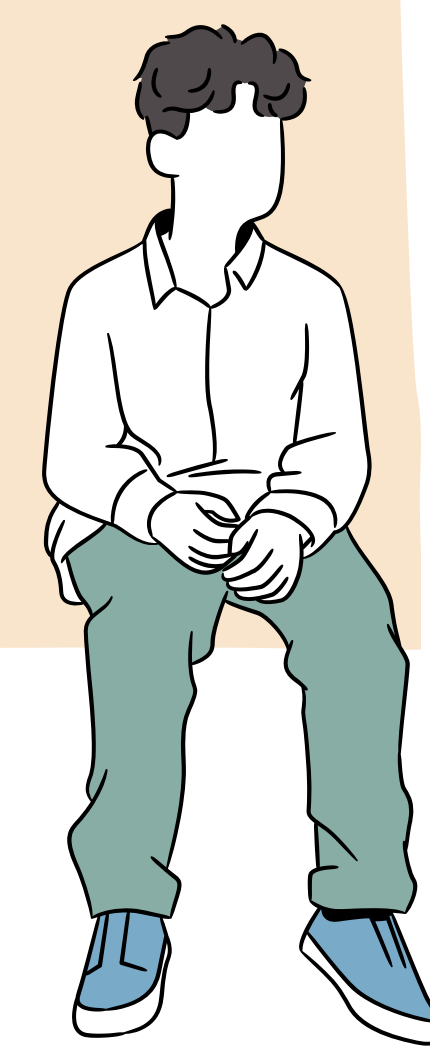
הישראלי, א'. (2016) "המשפחה כסוכן של שינוי חברתי: הון משפחתי במבט השוואתי". חיבור לשם קבלת תואר דוקטור בפילוסופיה, האוני' העברית, ירושלים.

גישת החסר

מחנכי הכתה כ'ארכיטקטים של חלומות'

'גישת החסר' מדגישה את מה שלכאורה חסר בילדים או בהורים, במקום את היכולות והכישורים שלהם, ואת הפוטנציאל של בית הספר בחיזוקם;

גישה זו פוטרת בקלות רבה מדי את צוותי החינוך מאחריותם לשינוי המצב.

ה'חסר' יכול להיות מיוחס לילדים עצמם - "אין להם מוטיבציה", "אין להם בשביל מה ללמוד", "חסרים להם הרגלי למידה" וכיו"ב, והוא יכול להיות מיוחס למשפחה "בבית לא מעריכים השכלה", "ההורים מעולם לא התעניינו במה שקורה לילדה שלהם בבית הספר", "מעולם לא ראיתי אותם ביום הורים" וכיו"ב.

ה'חסר' על פי תפיסה זו לעולם יהיה מיוחס לפרט, שנתפס כמי שאשם במצבו - בשל היעדר יכולות אינטלקטואליות, או בשל רקע תרבותי ולשוני אחר מזה של הרוב, או בשל המצב החברתי-כלכלי המשפחתי - ולעולם לא יהיה מיוחס למדיניות לא הוגנת, לחסמים מבניים או ליחס לא הוגן בכיתה שילדים מקבוצות מיעוט סובלים ממנו לא פעם.

'גישת חסר' זו מובילה לתפיסה של 'תיקון' הילד, ולא במחשבה על הדרכים הנחוצות לשינוי התרבות הכיתתית כדי ליצור סביבה מוגנת ובטוחה ומערכות יחסים תומכות שיסייעו לילדים לגדול ולמצות את היכולות המולדות שלהם. ברבים מן המקרים התוצאה היא תהליכי למידה ברמה נמוכה, פחות הזדמנויות מאתגרות להתפתחות אישית ומונוטוניות פדגוגית.

כנגד אלו המחזיקים בגישה מצמצמת זו כותב פול גורסקי: **"ככל שאני חושב על המציאות שהילדים והמשפחות האלו מתמודדים איתה, ועל החסמים שניצבים לפניהם, מה שבולט מייד אצל הילדים הוא שאף אחד מהם, אף לא אחד, נובע מהיכולות האינטלקטואליות של הילדים או מהרצון שלהם ללמוד"**. "עבור ילדים, חיים בעוני פירושו לבוא רעבים לכיתה ולא להיות מסוגלים להתרכז בגלל רעב או מחסור בשינה או עקב קור, בשל מחסור בלבוש הולם בחורף. זה אומר שלועגים לך או מתייחסים אליך אחרת כי אין לך ציוד מתאים או כי אין לך ציוד כלל. זה גם אומר שקשה לך ללמוד כי אתה מודאג או חרד.

ילדים שחיים בעוני נתונים במצב לא הוגן ולא צודק", הסיכוי לסיכון עולה ככל שעולה מספרן של נסיבות החיים שמצטרפות יחד - אבטלת הורים, מעברי דירה תכופים, אי ביטחון תזונתי, בריאות לקויה, איכות לקויה של היבטים סביבתיים, הזנחה ועוד. בכיתה ילדים מבטאים את הקושי והמצוקה שהם חווים בבית ובשכונה בהתנהגות מוחצנת סוערת וקולנית, בביטויי היאלמות והיעלמות עד כדי נשירה - גלויה או סמויה. ואולם מה שעל פני השטח נראה כהתפרעות ומתויג כבעיות התנהגות הוא לעיתים קרובות ביטוי לאתגר העצום שנסיונות החיים מציבות לפני הילדים, ביטוי להצפה רגשית ולמתח בלתי נסבל.

בתי ספר וצוותים חינוכיים עומדים בחזית המאבק על עתידם של הילדים, והם נושאים בגופם את אחת הסגולות הגדולות ביותר שהם יכולים להעניק להם - קשר.

בכוחם של אנשי חינוך ליצור מערכות יחסים משמעותיות הצומחות מתוך ראיית הילד כאדם, כאדם שלם המורכב מכמה חלקים; מערכת יחסים שמושגת על היכרות מעמיקה ואותנטית עם ההקשר התרבותי והמשפחתי של הילדים, כזאת שלא רק אומרת שהיא מאמינה שהם יכולים - אלא מעבירה את המסר הזה באופנים גלויים וסמויים מהרגע שהילדים נכנסים לבית הספר ועד שהם עוזבים אותו בתום 12 שנות לימוד.

בעזרת ידע ופרקטיקות - שלעיתים הן פשוטות וניתנות לאימוץ מיידי - אנשי חינוך יכולים לסייע לילדים לסלול לעצמם נתיב לעתיד טוב יותר ולהיות קווי ההצלה שלהם. **מנהיגים בית ספריים וצוותיהם, שרואים את הילדים מעבר לקשיים ולאתגרים שהחיים מזמנים להם, ויוצרים עבורם סביבה בטוחה, מזינה ומצמיחה, הם "ארכיטקטים של חלומות"**.

מצוידים בתפיסות ובפרקטיקות המתאימות, אנשי חינוך יכולים להשפיע לטובה על חייהם של ילדים שמתמודדים עם נסיבות חיים מאתגרות, לטעת בהם אמונה עצמית, ליצור עבורם מערכות יחסים משמעותיות שיחזקו את ביטחונם, ללמד אותם לווסת ולנהל רגשות וכן לסייע בהיבטים הגשמיים של החיים, ממזון ועד אבחונים וטיפולים מסוגים שונים.

בכוחם של מנהיגות ומנהיגים בית ספריים לטוות עבור הילדים אופק חיים שבו יוכלו לממש את יכולותיהם החד-פעמיות ואת זכותם לבחור את מסלול החיים הרצוי להם.

